cu mai multe desene
din caietele lui

HORIA BERNEA

ANDREI PLEȘU

JURNALUL DE LA TESCANI

Ediția a doua

HUMANITAS

Coperta
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

© HUMANITAS, 1996

ISBN 973-28-0623-0

a dori să te plimbi pe o pajiște înflorită, fără a călca nici o floare. E utopia exanguă a celor care folosesc prea des cuvîntul *spirit.*

*D*e cîțiva ani văd, în preajma Tescanilor, pictori lucrînd în peisaj, *sur le vif*. Unii, rapizi, întreprinzători, cu aerul de a exercita fără emoție un meșteșug bine stăpînit. Alții, căutînd „motivul", privind îndelung, cu capul lăsat într-o parte și cu ochii strîmtați, pomul sau pajiștea din față: puțin afectați, umblînd printre lucruri ca niște „*specialiști*" ai văzului, capabili să identifice tabloul în imensitatea oricărei priveliști. Alții, concentrați, asudați, absorbiți într-o transă ritmică, lacomă să surprindă palpitul unui loc. Toți din ce în ce mai inactuali: singurii oameni ai spiritului care mai *muncesc*, azi, în natură și care mai au simțul pur al imediatului.

Miraculoși în nevoia lor de a capta aerul unui loc.

Aerul. O achiziție fără corp, un abur, în care să se simtă mirosul lui Dumnezeu.

Plasat în cîmpul credinței, spiritul mediocru încă găsește ceva de spus. Bunul amplasament îl ridică la nivelul lui. Dimpotrivă, spiritul cel mai înzestrat și mai exersat sfîrșește — dacă e prost plasat — prin a nu avea de spus nimic: e subtil în accidental și stupid sau inexpresiv în cele esențiale.

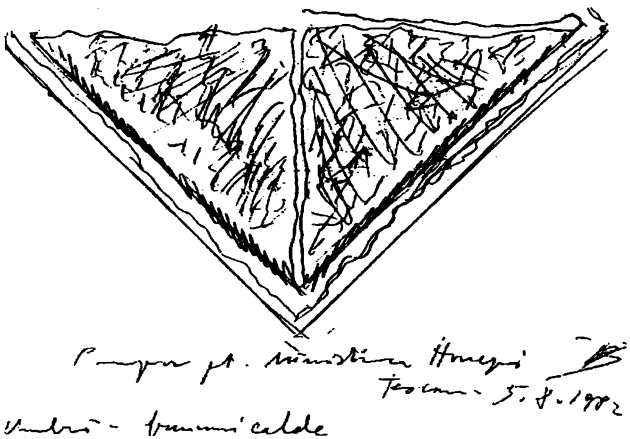

„Nu ești în apele tale“ — îmi spune un prieten. „Ai mereu ceva de obiectat.“ E adevărat. Cînd ești prost dispus devii, brusc, „obiectiv“. Vezi lucrurile și oamenii în lumina lor „adevărată“, adică insuficientă: vezi penumbrele lumii, stîrnit de propria ta penumbră. Dimpotrivă, cînd ești bine dispus, totul ți se pare tolerabil. Ierți. Iertarea e un chip al bunei dispoziții. Trebuie să nu uităm asta cînd vorbim de iertare în perimetrul creștinătății. A obține starea interioară din care să emane, fără efort schimonositor, iertarea, e a obține o egală și iradiantă bună dispoziție. Creștinul adevărat e bine dispus. Credința însăși e o formă de bună dispoziție. Numai buna

dispoziție salvează iertarea de la mereu posibila ei alunecare în strictă condescendență, în bonomie ipocrită, în ilustrare mieroasă a unei simple ideologii.

Dar *cînd* ești bine dispus? Cînd ești îndrăgostit. Sau cînd tocmai ai răspuns unei întrebări grele. A fi tot timpul ca unul care e îndrăgostit și care a înțeles... Aceasta ar putea fi cheia bunei dispoziții. Și a credinței.

*M*uzica: o imensă cheltuială de precizie pentru a obține vagul.

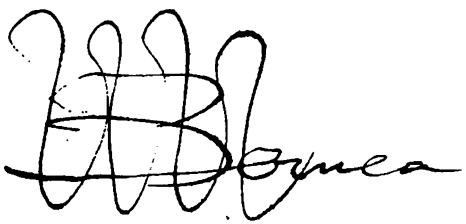

În regnul vegetal, moartea pare scutită de mizeria descompunerii putride. Miresmele nu devin miasme. Moartea nu cade niciodată în pestilențial. Pălire, uscare, dezagregare, toate păstrează ceva curat și firesc, fără duhoare și fără înnoroire. Se trece doar dintr-o gamă cromatică într-alta, dintr-un registru de parfumuri într-altul. Ceea ce se percepe nu e putrefacție, ci stingere și deshidratare. Organicul vegetal tinde, murind, spre sec, în contrast cu organicul animal care bălțește, ca într-o implozie de zemuri. Tandrețea cadavrului vegetal în contrast cu răcoarea noptatecă a cadavrului animal; fînul față de piatră; floarea uscată față de hoit.

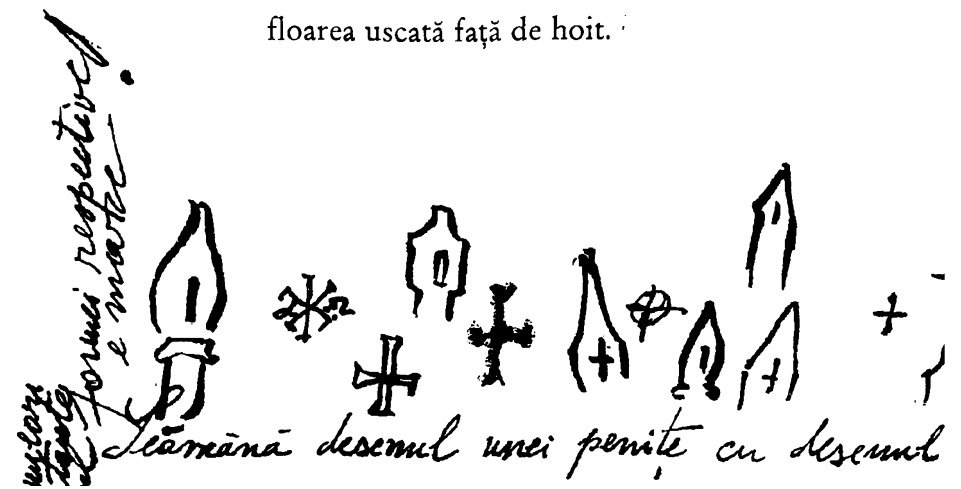

La cîțiva metri de mine, pe cîmp, un iepure țîșnește speriat dintr-o tufă și se îndepărtează vertiginos. Ca, zilele trecute, căprioara gonită de cîini. Am senzația că sîntem în centrul unui univers în regim de expansiune: e destul să apari pentru ca sălbăticiunile din preajmă să gonească centrifugal, lăsîndu-te singur, într-o situație de prestigiu vid. Omul — ca centru — resimte dublul tăiș al centralității sale: el e *important* și *solitar*. Marginalizează tot ce nu e umanitate și rămîne părăsit în pustiul excepției pe care o întruchipează.

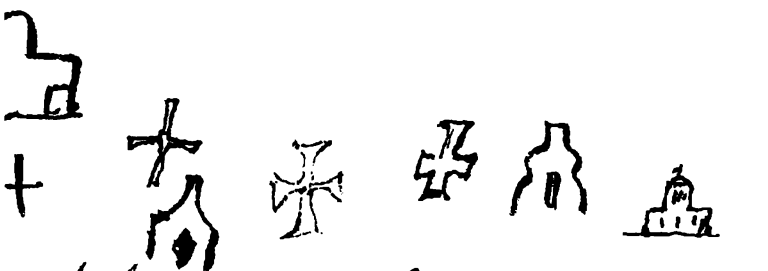

*C*îteva secvențe cu Michael Jackson. O marionetă perfectă. Ce risipă de virtuozitate îi trebuie omului pentru a părea *mai puțin* decît este!

*N*u poate gusta „pitorescul" unui loc decît cineva care nu trăiește în locul acela. Localnicul resimte peisajul ca destin, ca stihie bărbătească, de obicei tragică, în orice caz străină de decorativism. Numai străinul e degustător. Căci el nu leagă ceea ce vede de nici o experiență, de nici o necesitate, de nici un trecut. Sînt suspecți, prin urmare, românii care vorbesc de „România pitorească". România pitorească e o ficțiune

turistică: produsul unei mentalități de român sezonier, care își petrece timpul în străinătate, sau în înstrăinarea citadină și plonjează, din cînd în cînd, semiadormit, în „sînul naturii", pentru a-și măguli patriotismul. A vorbi, ca străin, de pitorescul românesc e legitim, după cum e legitim a vorbi, ca român, de pitorescul pădurilor bavareze. Dar a vorbi, ca român, de „România pitorească" e semn de inaderență la tragicul românesc, la patosul țării și al oamenilor.

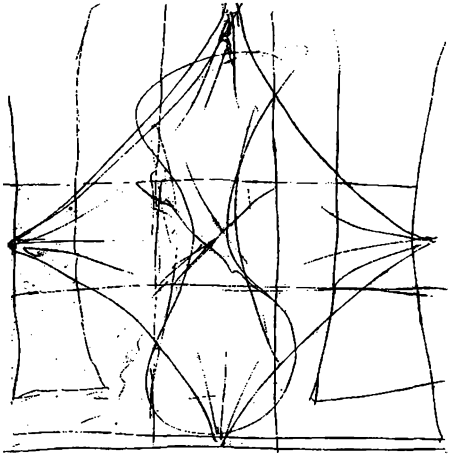

*E*xistă un moment cînd bărbatul trebuie să se hotărască a abandona postura *seducției*, pentru a o obține pe aceea a *comunicării*. Rareori ele merg împreună. Seducția e o manevră de asalt, în care abilitatea primează asupra corectitudinii. Seducția vrea *efectul*, fie și inautentic. Comunicarea vrea autenticitatea, fie și nespectaculoasă. În cazul întîi, trăiești voluptatea echivocului. În cazul al doilea, pe aceea a limpezimii. Mă decid, așadar, pentru comunicare. Dar, dintr-o dată, femeia din fața mea surîde și simt, dezolat, că efortul meu de a comunica se convertește, pentru ea, în valoare de seducție...

*N*orii sînt carnația cerului. Fără ei — și, noaptea, fără stele — cerul e o rece nedeterminare, o abstracțiune. Dar, cu navigația lor lentă, norii îl transformă într-o vietate: îi dau relief și biografie, după cum dau relief și biografie pămîntului, modelînd lumina care vine de sus. Norii aduc cerul într-un spațiu al proximității. Sînt, astfel, într-o perfectă analogie cu textele revelate care, și ele, aduc pe Dumnezeu mai aproape, îl „întrupează" și îl pun „în mișcare". Marile texte revelate sînt între Dumnezeu și oameni ceea ce sînt norii între cer și pămînt: voaluri care apropie, accidente dătătoare de personalitate, determinări mediatoare. A citi Biblia,

sau Coranul, e a contempla norii care alunecă, încet, peste chipul lui Dumnezeu.

Simt, *à la manière de Noica*, că există, fără să-l fi urmărit, un anumit „legato" al publicațiilor mele de pînă acum, altul decît cel stilistic, sau al cîtorva obsesii mai mult sau mai puțin evidente. Las la o parte cele două volume de eseuri (și pe cel de-al treilea, încă nepublicat), născute „la comandă" în cea mai mare parte. Sînt „ocazionale", în ele m-am implicat, firește, dar reprezintă mai curînd prestația mea socială, răspunsul meu la ceea ce *alții* au așteptat, sau au cerut, de la mine. Pornite dintr-o exigență inte-

rioară sînt, deocamdată, numai celelalte două cărți: *Pitoresc și melancolie* și *Minima Moralia*. Le văd, acum, ca tentative de a lăsa în urmă două domenii în care, dacă aș persista, aș sfîrși într-o competentă anchiloză: estetica și filosofia culturii pe de o parte, etica pe de alta. Ele trebuiau să fie *parcurse* și *depășite*, ca „stadiile" lui Kierkegaard. „Legato"-ul meu e, așadar, al unor „despărțiri" treptate, după care ar urma, probabil, un efort de dincolo de cărți.

Îmi este tot mai limpede, în orice caz, că rostul însuși al scrierii de cărți e *lăsarea lor în urmă*, nu ca pe lucruri inutile, dar ca pe niște *Nebenphänomene*, ca pe niște reziduuri centrifugale ale unui centru galactic

care, el singur, contează: el singur dă măsura unei vieți și prestigiul unui bilanț final. *Cartea ca urmă* — iată igiena scrisului. Lași urme: copii, iubiri, drame, amintiri, scîrbe, cărți. Dar a pune cartea ca scop și conținut de viață e tot atît de ridicol cu a lua drept țel oricare din performanțele contingente ale unei existențe. Cînd nu-ți resimți cărțile drept reziduuri, cînd le idolatrizezi (și te idolatrizezi pe tine în ele), ele devin, pe nesimțite, cărți-evaziune, cărți-camuflaj (pentru infinite demisii și turpitudini), cărți-scuză, cărți-ornament, cărți-carieră, sau biete cărți-salahorie, morminte ale unei hărnicii inerțiale, în care sufletele se îngroapă (uneori candid) într-o

vinovată uitare de sine. „Cărturarul", cărturarul în sine, nu e decît hipertrofia unei urme, dilatarea nelegitimă a unei *funcțiuni secundare a spiritului.* A trăi pentru a scrie cărți e totuna cu a trăi halucinat de propria ta umbră. E fatal să lași o umbră, cînd stai în soare. Dar decisiv, esențial, obligatoriu este faptul de a sta în soare, de a te mișca liber în lumina lui.

*d*intr-o satiră (*Luxița*) de Iacob Negruzzi: Luxița, de a cărei copilărie candidă poetul își amintește fermecat, e regăsită, în anii maturității, în postura femeii de lume care a schimbat deja un

prim bărbat cu altul (mult mai rău, după spusa ei, decît cel dintîi):

> Eu am ales în grabă un și mai rău stăpîn.
> Tot anul sta la țară, vorbea numai de fîn,
> De vite, grîu și pluguri, cît zioa e de mare.
> Încît de la o vreme simții o disperare
> În suflet și mă dusei...

Prin urmare, Sașa Comăneștieanu era deja inactuală în propria ei lume. Ar trebui, poate, cercetat rolul mondenității feminine în demitizarea agrarului, a pastoralității românești.

*S*ă mergi printr-o livadă. Să-ți apară dinainte un pom plin de fructe roșii. Să culegi unul și să muști. Să simți gustul splendorii: carne vegetală, sucuri și miresme. Să regăsești în tine bucuria preistorică a celui dintîi culegător: stupoarea și apoi desfătarea lui fără margini. În definitiv, aflîndu-se față-n față cu o femeie care ținea în mînă un fruct, Adam a poftit *fructul*...

*M*işcarea veverițelor: o succesiune uimitoare de *fulguranță* și *împietrire*; momente de stază absolută, urmate de țîșniri rapide, de nevăzut; punct-virgulă, punct-virgulă, punct-virgulă...

*N*oica, cu teoria „legato"-ului, își gîndea opera ca pe o uriașă monocultură. Dar poți prefera cosmicitatea grădinii — să ai în ograda ta de toate: și plantații utile și ornamentică și gazon pur. Vianu face monocultură. Călinescu — grădinărit. C. N. însuși e mai „grădinar" decît pare și decît vrea. Sarea lui e pitorescul care îi colorează plantațiile, parcul englez care stă mereu să-i înghită geometriile. Iar grădinarul absolut, cel pe care nu degeaba C. N. îl prețuia atît, e Goethe.

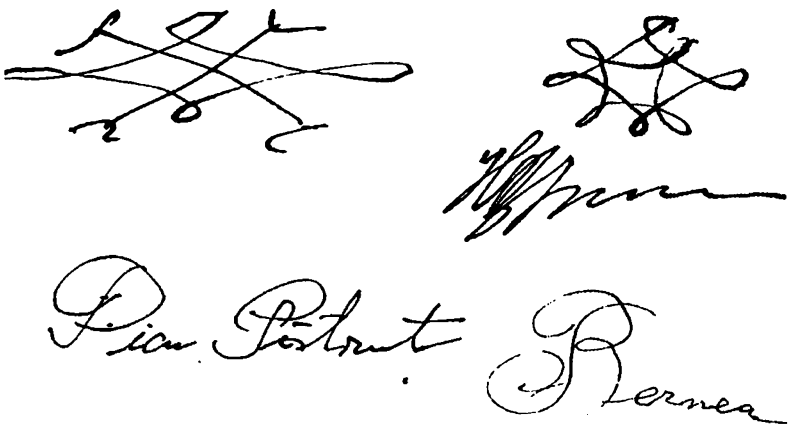

*T*oate obstacolele ne par ca *ziduri.* Problema e să le tratăm drept *oglinzi*, sau *ferestre*: să ne răsfrîngem, analitic, în ele, sau să vedem *prin ele* zarea care le transcende. Dar nu numai obstacolele sînt ziduri. *Totul* poate deveni zid, dacă funcționează ca blocaj: șansa cea bună, reușitele, fericirea însăși. Binele și răul sînt, nediferențiat, ziduri latente. Trebuie să le șlefuiești pînă la reflex și transparență.

*C*el mai frumos amurg pe care l-am văzut vreodată: cerul e ca o apă înghețată în substanța căreia s-a amestecat sînge cu lapte.

*U*n flaut, un clarinet, un oboi. Mai mult ca ceilalți instrumentiști, suflătorii au o afinitate cu plastica; dacă am vedea sunetul, am asista la un spectacol miraculos: din fiecare instrument s-ar desprinde un întreg muzeu de „sculpturi în aer", un popor, translucid, de nimfe. Echivalentul plastic al suflătorului: meșterul sticlar.

*P*rivesc brazdele proaspăt întoarse de plug și, ca niciodată, realizez alcătuirea *incredibilă* a pămîntului, a pămîntului nud. E substanța cea mai lipsită de determinări din cîte există: culoare incertă, formă inexistentă, constituție indescriptibilă altfel

decît prin analogie cu *neantul*. Cînd spui „materie", nu-ți poți reprezenta o mai adecvată corespondență sensibilă decît pămîntul. A fi făcut din pămînt e a avea ca temei informul, inertul, nimicul însuși. Și totuși, ce antinomie — reziduu și mediu germinativ deopotrivă. Alcătuit din deșeu organic, un fel de moarte infinit distilată, dar plin de „seminalitate", de puseu vital. E substanța constitutivă a planetei și a noastră: ca atare — originarul însuși. În chip ciudat însă, vechimea lui nu are aspectul unei uriașe acumulări, ci al unei macerări duse la limita ei: pămîntul pare produsul sec al unei geologice digestii; e trecut pur, e ceea ce rămîne din real după

experiența supremei transmutații. Pămîntul — pentru simțul comun, simbolul însuși al imediatului — e, mai degrabă, polul opus al consistenței, al prezentului, al realului. A călca pe pămînt e o ieșire din timp echivalentă cu a privi stelele.

*D*iletantismul literar (sau științific) al teologilor de azi: complexul lor de inferioritate față de lumea „culturii". Toți par a se strădui să pătrundă în această lume, ca și cînd lumea din care vin ei e insuficientă și marginală. Or, teologia trebuie *să se reverse peste* cultură, nu să aspire la ea, cum aspiră provincialul la certificatul de „intelectuali-

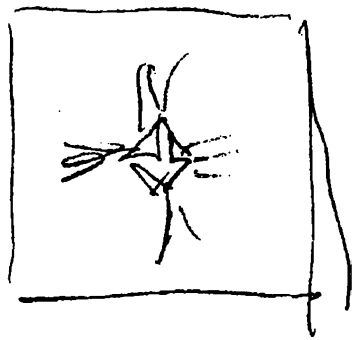

tate“ al metropolei. O intelectualitate care întoarce spatele Bisericii și o Biserică timidă, care nu-și onorează autoritatea (crezînd de cuviință s-o împartă ba cu „cultura“, ba cu „știința“ modernă, ba cu puterea seculară) — iată criza prin care trecem.

Cine n-a pozat niciodată unui artist, nu știe ce înseamnă să fii privit.

Niciodată verdele nu e mai plin de speranță decît toamna. Verdele grîului abia răsărit, la sfîrșit de octombrie: străin într-un ocean de brunuri uscate, fragil,

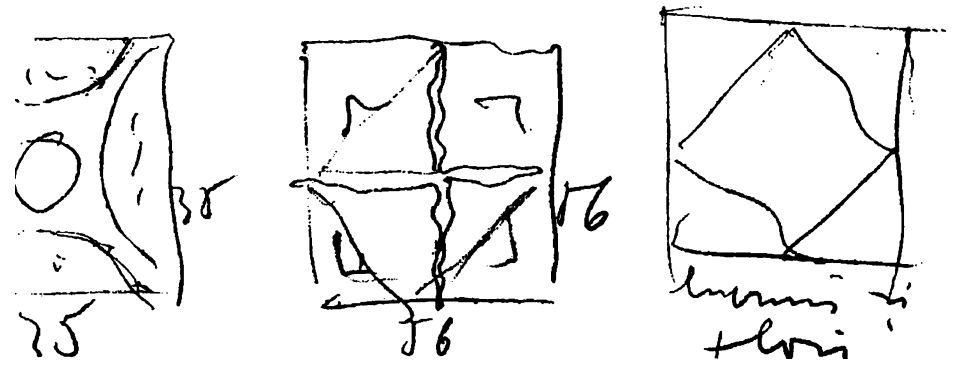

proaspăt, cu o tentă sticloasă, încărcat de promisiunea invaziei posthibernale. Așa trebuie să fi apărut Ioan Botezătorul în pustie: o pată de verde ireal, profetic, ca verdele grîului abia răsărit, în octombrie.

„E atît de frumos în locul acesta, în momentul acesta, încît nu-mi mai vine să plec!" — o frază care îți vine adeseori în minte cînd te plimbi; o frază candidă, dar, în fond, absurdă. E, în ea, o lăcomie copilărească, hrănită de convingerea că o emoție se poate dilata la nesfîrșit, că ea are ceva de cîștigat prin expansiune cantitativă. E totuna cu a schimba ascuțișul

unui punct cu desfășurarea egală a liniei. Toate nefericirile vin din incapacitatea noastră de a savura „punctualitatea" unei situații date, din *pofta de linearitate.* Teama de moarte e, și ea, rezultatul dorinței perpetue de linearitate. „N-aș mai pleca..." Dar, oricum, peisajul de dinaintea ta pleacă: lumina i se schimbă infinitezimal de la o clipă la alta; o adiere, un zgomot, asociația unui gînd neașteptat îl modifică ireversibil. Nu poți păstra *momentul* frumuseții decît părăsindu-l. Dacă vrei să-l depozitezi, să-l *ai* definitiv, el își pierde contururile, se stinge, cade în vid. Simți, deci, dintr-o dată, că în locul acesta și în ceasul acesta e frumos, sfîșietor

de frumos? Atunci, pleacă! Ți s-a făcut un dar, pe care nu-l iei cu tine decît întorcîndu-i spatele.

*A*flu de la un țăran (tînărul Bârlea) că, pentru a se coace, strugurii au nevoie nu numai de soare, ci și de ceață. E o perfectă definiție a ambiguității dionisiace. Iradiant și nebulos, estival și tomnatec, dionisiacul nu e, propriu-zis, *opus* apolinicului: e apolinic tulburat, halucinatoriu sau, invers, beție exaltată solar. Beția comună nu are nimic de-a face cu dionisiacul: ea nu are acces la soarele din vin: îi bea numai ceața.

Cenescu, în convorbirile cu Gavoty, numește două repere pe care le-a păstrat, din copilărie, toată viața: *pămîntul* și *religia*. Blaga ar fi exultat: ce splendidă ilustrare a spiritului răsăritean, a „sofianicului care coboară"! Nu „cerul înstelat" și „legea morală" (a doua nefiind decît expresia abstractă a primului), ci cerul și pămîntul, iată o polaritate adevărată, polaritatea însăși: materia și forma, balastul și aspirația. Cu precizarea că, aici, „materia" și „balastul" nu sînt termeni peiorativi, ci datele obiective ale umanității, imediatul ei. Singur imediatul acesta dă preț (și trup) țintei. Căci, fără trup, fără pămîntul nostru constitutiv, religia n-ar fi decît *Schwärmerei*, cochetărie

răsfățată, un soi de *hobby* sublim, căruia nimic nu i se opune. Trebuie să fii înger pentru ca religia destrupată să aibă sens. Pentru om, religia e locul unei neîntrerupte „agonii", al unui război: războiul dintre *bunătatea pământului* și *bunătatea lui Dumnezeu*. Fără bunătatea pământului din el, omul se pierde în rozuri. Doar îngerul rezistă, pentru că *rămîne* luptător, chiar și în condiția spiritului. Și îngerul are două repere constante, aceleași: „pământul și religia". Doar că, la el, sînt, prin decret divin, răsturnate. Pământul e „cerul" lui. El stă alături de omul pământesc, încearcă să se integreze, să se insinueze ordinii lui, pentru a-l absorbi. A locui în ceruri și a avea

pământul ca treabă zilnică, acesta e destinul îngerului. Semnificativă, oricum, intuiția lui Enescu: muzica e, între toate, arta cea mai lipsită de trup: ca un înger care lucrează asupra pământului din noi, asupra a ceea ce, în noi, e pământ arabil.

Înocența gîndirii grecești: bucuria de a descoperi că lumea *poate fi gîndită*. Aceasta și este tema speculației elene: ceea ce poate fi gîndit: *das Denkbare*. Cu Evul Mediu, după evenimentul Întrupării, tema speculativă prin excelență e *das Undenkbare*, de-ne-gînditul. Cînd, după Descartes, se recade în „ceea ce poate fi gîndit“,

intelectul a pierdut inocența grecească: *das Denkbare* devine echivalent cu *das Vorstellbare*, cu *das bloß Denkbare*, cu stricta plauzibilitate. Nu mai poate fi adevărat decît ceea ce un intelect care a pierdut exercițiul confruntării cu „de-ne-gînditul" socotește a fi „admisibil".

Dacă spiritul are realitate, atunci el trebuie recunoscut ca atare în orice întruchipare a lumii: în pomul acesta, în curba acestui deal, în forma norilor. E însă insuficient a vorbi — în aceste cazuri — de un „spirit" generic, prezent — ca un temei abstract — în toate. Pentru a fi eficace, el

trebuie să lucreze *diferențiat* de la un lucru la altul, să fie în adecvare cu *fiecare* obiect sau ființă a vizibilului. Trebuie, cu alte cuvinte, să ne reprezentăm spiritul ca pe ceva *specific*, iar nu generic. E un fel de a înțelege mai bine problema unui Dumnezeu *personal*...

Ieri, spre seară, am urcat pînă la „pîlnia" de la capătul nordic al aleii cu plopi. Știam că Horia Bernea lucrează acolo și urma să-l iau spre casă. O paradigmă a gestului critic, mi-am spus: criticul vine, la sfîrșitul zilei, în preajma artistului și decretează că „e bine": e un demiurg înjumătățit, capabil numai de comentariu și, mai ales,

expus greşelii. La rîndul lui, artistul e un demiurg înjumătăţit. Poate greşi şi nu se poate întoarce asupra faptei sale cu o competenţă obiectivă. Despicarea Creatorului în două jumătaţi distincte e, în artă, păcatul originar.

Pentru a descrie, cu un singur cuvînt, *ordinea* unui peisaj şi a lumii create în general, trebuie să te opreşti — cu oarecare uimire — la cuvîntul *libertate*: el exprimă în chipul cel mai potrivit calitatea naturii de a fi „perfectă", fără a fi „sistematică". Libertatea e materia primă a lumii şi efectul global al spectacolului ei.

Saint-Just, 29 noiembrie 1792: „*Un peuple qui n'est pas heureux n'a point de patrie; il n'aime rien; si vous voulez fonder une république, vous devez vous occuper de tirer le peuple d'un état d'incertitude et de misère qui le corrompt. Si vous voulez fonder une république, faites en sorte que le peuple ait le courage d'être vertueux.*"

Nimic nu ilustrează mai bine atributul *splendorii* decît un deal împădurit, toamna, cînd totul intră în marea derivă a brunurilor. Primăvara e a *jubilației*, vara, a unei omogene *deplinătăți*, iarna — a *ascezei* cathare. Dar splendoarea, splendoarea

adevărată nu e de întîlnit decît toamna, în octombrie, pe o zi însorită. Moartea vegetală debutează cu o cutremurătoare sărbătoare. Și e de înțeles că anul bisericesc începe tocmai cu anotimpul acesta, în care sfîrșitul și slava se întrepătrund. Întregul mister al credinței îmi pare a porni de aici: de la intuiția morții ca glorie. Și ca prag al unei nesfîrșite diferențieri. Toamna, fiecare specie încheie altfel și fiecare individ vegetal se singularizează într-o culoare proprie. În această diversificare extatică a particularului stă splendoarea spectacolului autumnal și, poate, a destinelor noastre postume... („Știu, vom muri, dar cîtă splendoare!")

Soarele de toamnă e o metaforă mai adecvată a cunoașterii decît soarele estival, care poate duce căldura pînă la fierbințeală și disoluție. „Căldura" spiritului nu trebuie nici să topească, nici să exalte lucrurile: trebuie să le mîngîie.

De departe, pe locul vechiului conac, văd o aglomerație neverosimilă de flori policrome: o oază văratecă, în mijlocul unei toamne deja deșertice. Mă apropii și constat, siderat, că am dinainte un spectaculos trucaj: e vorba de un uriaș buchet de plante *uscate*. Dar ce diferențiere a uscăciunii! La unele încă subzistă flori pergamentoase,

ciulini vineții, pufuri cu nuanțe albastre. Tot fastul de-acum cîteva luni e prezent, dar într-o variantă muzeală: o colecție de „figuri de ceară", care nu sînt, totuși, artificiale. Nu trupuri contrafăcute, ca la *Madame Tussaud*, ci trupuri conservate, supraviețuind stins, sub o friabilă pojghiță de atemporalitate.

Ceea ce dl Dragomir încerca să ne spună, în fond, de-a lungul întîlnirilor noastre, era că actul gîndirii trebuie să înceapă prin *a lua în serios o platitudine*. Nici o platitudine nu e platitudine în ea însăși, ci e platitudine prin pasivitatea

noastră mentală, prin somnolența noastră. A începe de la o platitudine e totuna cu a începe *fără o idee proprie*. Cei care au prea repede, de la bun început, idei, nu ajung, mai niciodată, să gîndească. Cheia demarajului speculativ optim: a *nu* avea idei. A le obține.

Pe drumul care urcă dinspre sat spre costișă (și, mai departe, peste dealurile de la apus) am, într-un anumit punct, sentimentul că merg pe un hotar foarte subțire. Într-adevăr, spre dreapta văd, la orizont, un peisaj de iarnă caracteristic, bruegelian, decupat într-o translucidă răceală. În stînga,

spre Scorțeni, orizontul e, dimpotrivă, arămiu, senin, ca un crepuscul autumnal. Tulburătoare e simultaneitatea celor două priveliști, din punctul în care mă aflu. Așa trebuie să se vadă lumea, cu frigul și cu căldura ei, cu binele și cu răul ei, din perspectiva Creatorului. Pentru a o înțelege, trebuie să cauți aceeași perspectivă: să te instalezi în *punctul simultaneității*, adică în loja lui Dumnezeu.

Ieri, prima ninsoare, scurtă, ineficace, ca gheara unei pisici albe, zvîrlită fulgerător în aer.

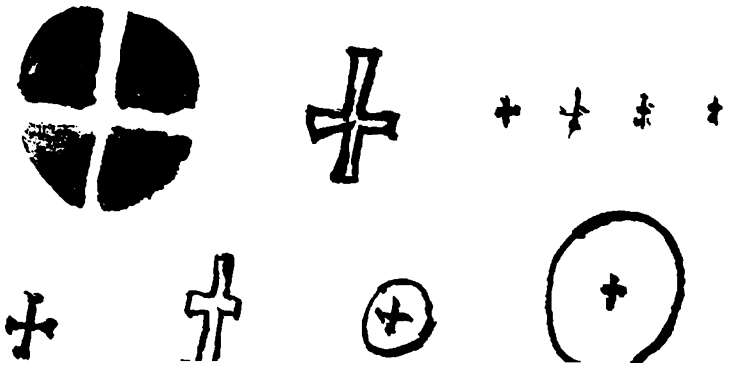

În *contre-jour*, deasupra terenului proaspăt arat (cu niște brazde enorme, barbare, preistorice), se văd nenumărate fire de păianjen: un năvod diafan, prețios, care își decorează prada, înainte de a o capta. Contrastul dintre spinarea solzoasă a pământului și inefabilul păienjenișului e amețitor: ca o dantelă aruncată peste un dinozaur.

Mirosul iernii se asociază, adesea, în sufletul meu, cu dl Noica. Am fost, firește, la Păltiniș și vara (ultima vară, cu *sprint*-ul nebunesc spre Gura Rîului și înapoi). Dar constat acum, retrospectiv, că „figura", modelul întîlnirilor păltinișene e ceea ce

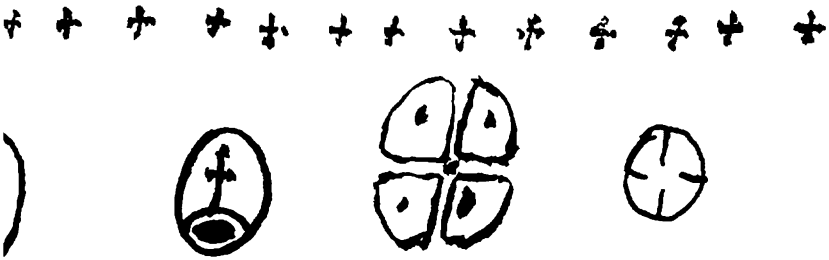

emană dintr-un peisaj de munte, iarna, sub un soare rece, dar cordial. Poate că, totuși, iarna am fost mai des acolo decît vara. Dar, și dacă n-ar fi așa, întreg ritualul de care îmi amintesc e unul hibernal, cu paltoane, bocanci, țuici fierte, foc de lemne (dublat de radiatoare clandestine), ceaiuri și plimbări prin ger: prin gerul umbros al drumului către schit, sau prin cel însorit al urcușului de la schit spre derivația Șantei. Iarna am urcat, pe întuneric, cu Gabriel, ținîndu-ne de mînă, ca să nu ne pierdem, povîrnișul dinspre prima cabană a dlui Noica, unde el ne aștepta cu o lumînare aprinsă (căci se întrerupsese curentul) și cu „o mie de soluții de cazare". Iarna ne-am

dat drumul, cu săniile, pe pîrtia de lîngă ușa lui, sub privirea lui mulțumită și protectoare. Iarna m-am refugiat, cînd în camera dlui Nicolae, cînd în cea din cabana vecină cu a dlui Noica, pentru a-mi trăi delirul de la mijlocul vieții, asistat de surîsul lui plin de tact. Iarna i-am dus lemne sus, cu Trabantul, iarna am citit și comentat, la îndemnul lui, Deuteronomul, Leviticul și Numerii. Și iarna l-am îngropat, lîngă schit, după ce tot iarna căzuse în cameră, el, care știa să nu cadă pe gheața din pădure, mergînd cu o grație stîngace, cu mîinile îndepărtate de corp, ca pe sîrmă. Iarna filosofiei? Iarna sufletului lui dornic de geometrie? Iarna împrejurărilor? Poate. Dar și

iarna răgazului lăuntric, a comuniunii și a tehnicii de a supraviețui, activ și adăpostit, pînă la desprimăvărare. Iarna dlui Noica. A vieții lui și a morții lui. Iarna mereu mîngîietoare a dialogului cu el și iarna, nemîngîiată, a absenței lui.

Pentru a doua oară, la interval de șapte ani, sînt catastrofat socialmente. Și — ca și prima dată — sînt euforic.

Confiscați de frazeologia (aproape ritualizată) a tristeții de a îmbătrîni („Ce face timpul din noi!", „Cum eram și cum

am ajuns!" etc.), nu realizăm o catastrofă existențială infinit mai dramatică: trecerea de la copilărie la vîrsta adultă. Maturizarea, în aparenta ei deplinătate, nu e decît o *instrumentalizare* a ființei, o solidificare care încearcă să obțină eficacitatea. Tot ce e *posibil pur* în copilărie se închide în puținătatea realului; o imensă plasticitate se schematizează pentru a deveni *funcțională*. Față de acest exces de adaptare, îmbătrînirea e mai curînd recuperatoare: lucrează în ea dizolvantul misterios al morții care se apropie, presentimentul teribil al unei noutăți...

Îmi privesc copiii și mă întristez de creșterea lor. Mă simt descrescînd și exult.

*U*n grup de cheflii cîntă, în cabana din fundul curții, cu voci mlăștinoase, de înjunghiați. Nevestele manevrează oale și fleici, copiii chiuie prin bălării, scăpați de sub control. Se aude lătratul unor cîini întărîtați, incapabili să mai distingă între mirosul de grătar și mirosul de transpirație.

Dacă toate astea există, eu — cu problemele ultimelor luni — nu exist. Toate astea, bineînțeles, există.

*C*easul — foarte periculos — cînd o femeie simte că a cîștigat...

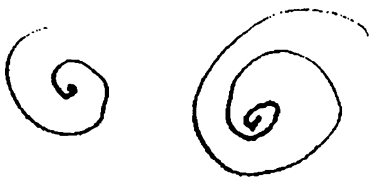

*E*cvanimitate: a traversa cele patru anotimpuri cu un unic anotimp lăuntric.

*D*in scrisoarea către doamna G. C.: „Vă doresc să vă ridicați *deasupra* virtuților dumneavoastră, *deasupra* consecvenței, deasupra exigențelor veșnic neadormite, deasupra a tot ceea ce a fost, pînă acum, conținutul dumneavoastră de viață: în sine, virtuțile pot susține un suflet, dar îl pot și bloca. Drama zilnică nu e făcută din virtuți și vicii, ci dintr-o substanță promiscuă, în cuprinsul căreia binele poate ucide și răul poate mîntui. Virtutea — dacă există — e una singură: *plasticitatea*. Nu versatilitatea,

nu inconsistența, nu oportunismul, dar plasticitatea: adică puterea de a reacționa infinit diferențiat la infinita diferențiere a împrejurărilor, puterea de a trăi nu *aplicînd* criterii gata-făcute, ci *descoperind* criterii. Cu alte cuvinte, puterea de a fi *nou* clipă de clipă. Fără plasticitate, viețile noastre devin un simplu prilej de a tezauriza eșecuri. Eșecul nu trebuie tezaurizat; el nu trebuie lăsat să înghețe într-un « stop-cadru » destrămător. Nu « clipă, oprește-te! », ci « clipă, treci, ca să o pot lua de la capăt! » — iată regula după care cred că vom fi judecați. Într-o poveste orientală se vorbește despre un bogătaș avar care a fost pedepsit să nu mai poată scăpa niciodată de încălțările sale

rupte, pentru că nu le-a aruncat la timp. Trebuie să ne schimbăm, la timp, încălțările, să nu ne atașăm, cu încăpățînare, de ceea ce, uneori, pare proprietatea noastră cea mai intimă, dacă nu chiar însuși destinul nostru.

Tot în Orient, în Extremul-Orient, se spune că semnul înțelepciunii e capacitatea de a călări un tigru, de a domina, așadar, *sălbăticia* sorții. Dar la noi, de Florii, înțelepciunea are un chip mai umil: ea e puterea de a călări un măgar. Poți intra pe calea regală instalat pe tot ce e mai precar, mai « prost », mai ignobil. Văzduhul poate călări pe lut...“

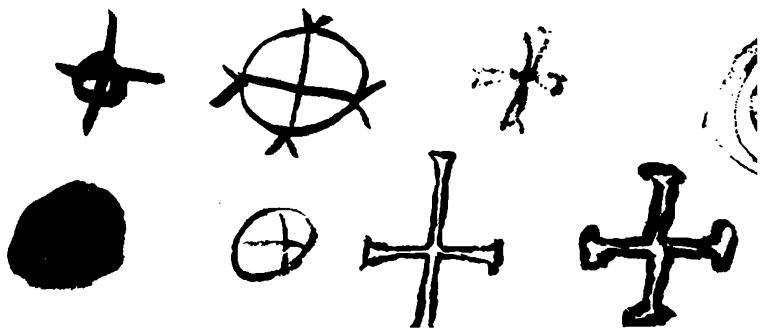

din scrierile lui Tadeu Hâjdeu: „Fiți cinstiți fără a urmări să străluciți prin cinste." (*Spre ținere de minte, celor trei fii ai mei.*) E un avertisment împotriva ostentației, dar e mai mult decît atît: un segment de etică „orientală" — a obține fără să dorești, a ținti fără să ochești, a găsi fără să fi căutat cu îndîrjire. În limitele acestei etici, cine urmărește să strălucească prin cinste e necinstit. Alt pasaj: „Îndepliniți-vă îndatoririle cu fidelitate și zel, dar totodată cu moderație. Orice exagerare dăunează, chiar dacă e în bine." Sau, în același spirit: „Nu vă îndepărtați cîtuși de puțin de litera legii, dar să nu uitați că pînă și cea mai corectă pedeapsă i se pare injustă celui asupra căruia

este aplicată." Orice rigori normative, oricît de elaborate, oricît de nobile, sînt *sub* nivelul eticii lui Tadeu.

Privesc în jur, în camera mea din spatele atelierului, și am o jubilație a instabilității. Am mereu norocul să fiu dislocat, ori de cîte ori sînt în pragul unei „instalări". Dacă n-ar fi vorba de un noroc, de ce aș jubila atît de prompt și de plin?

Subtilitatea nu trebuie niciodată *să înlocuiască* bunul-simț, trebuie să-l întemeieze.

Plimbarea de azi e compromisă de tapajul tractoarelor care ară pe dealul de dincolo de plopi. Oricît aș vrea să nu cad în păşunism, simt artificiul şi monstruozitatea maşinii: e *urîtă*, fenomenal de urîtă! Tractorul mai cu seamă e o apariţie înspăimîntătoare. Nici un *design* nu l-a putut îmblînzi, nici un peisaj nu-l poate asimila. La fel — sunetul motorului, de o regularitate grobiană, terorizantă. Aratul are un aspect de *execuţie*. Tractoarele înşiruite la orizont par trupe de ocupaţie în marş. Plugarul: efort suprem într-o desăvîrşită linişte. Tractoristul: efort minim într-un vacarm. Recolta pare obţinută prin rechiziţionare. Pămîntul e *exploatat* la propriu, ca o slugă

inertă. Și încă o dată: ceea ce se vede și ceea ce se aude e *urît*, îngrozitor de urît, jignitor de urît!

Gîndul suprem pe care-l putem gîndi e Dumnezeu. Dar e limpede că nu-l putem gîndi pînă la capăt. Există o disproporție uriașă între înzestrarea noastră curentă și anvergura acestui gînd. Miraculos e pînă și faptul că realizăm această disproporție. Așa stînd lucrurile, îmi pot imagina patru soluții posibile în relația noastră (mentală) cu Dumnezeu:

I Întrucît Dumnezeu nu îmi e dat ca atare de experiență și scapă, în egală

măsură, cuprinderii mele intelectuale, e inutil să-l iau în discuție. Fac, deci, abstracție de ipoteza existenței lui, ca de o ipoteză cu care nu pot lucra. Refuz să manipulez imponderabile și să construiesc pe inefabil. Corect este să mă ocup strict de ceea ce cade sub incidența puterilor mele reale.

Soluția aceasta nu e, propriu-zis, atee. Ea nu exclude existența lui Dumnezeu. Se mulțumește doar să nu o includă, invocînd „onestitatea", „bunul-simț", „simțul măsurii", pe scurt, un soi de umilitate rațională, care nu aspiră la performanțe imposibile. E soluția intelectualului „luminat", a filozofului „realist", care „își cunoaște limitele" și nu înțelege să și le depășească.

II Întrucît Dumnezeu se refuză facultăților mele cognitive, consimt să mă raportez la el numai și numai pe calea *credinței*. La ce bun să atac mental o temă care transcende mentalul? Mă resemnez în postura credinciosului care răspunde tuturor întrebărilor printr-un citat din textele revelate. Nu analizez, nu interpretez; în definitiv, nu gîndesc. Căci risc să greșesc ori de cîte ori abordez cu puterile mele mărginite un domeniu prin definiție nemărginit.

E soluția pietismului curent, care și-a inventat maxima: „Crede și nu cerceta!" Înțeleasă în acest context, credința e pură pasivitate, abdicare de la inteligență, livrare

de sine dinaintea unui adevăr resimțit ca prestigios tocmai întrucît e nedemonstrabil.

III Inaccesibilitatea lui Dumnezeu e o prejudecată leneșă, dacă nu o declarație de prostie. Dumnezeu e, într-adevăr, gîndul cel mai greu de gîndit, dar El nu e de negîndit. Dacă sînt alcătuit „după chipul și asemănarea Lui", atunci trebuie să dispun de capacitatea de a-L cunoaște. Dacă pot să-L concep, trebuie să-L și înțeleg. Intelectul e un dar dumnezeiesc care, bine antrenat, poate lumina orice mister, chiar și misterul suprem. De fapt, nu există mister, ci doar *secret*, teritoriu camuflat, *încă* nedezvăluit, dacă nu chiar ascuns în mod intenționat, pentru a nu sminti mințile

şubrede. Conţinutul credinţei poate însă deveni conţinut al unei „ştiinţe", fie la sfîrşitul unui intens efort individual, fie, măcar, la sfîrşitul unui efort treptat, colectiv, care se acumulează în „tradiţie".

Aceasta este, într-o variantă schematică, firește, soluția tuturor ezoterismelor, de la cele de rang inferior (teosofia modernă) la cele subtile (tip Guénon). Ele etalează, cu nuanţe felurite, un tenace optimism gnoseologic, o nesfîrşită, luciferică, încredere în capacităţile aparatului nostru de cunoaştere şi, nu în ultimul rînd, un impetuos (chiar dacă disimulat) orgoliu. Paradoxul ezoterismului constă, îndeobşte, în faptul că, vorbind mereu despre „adevăruri ascunse"

(distincte de cele „exoterice"), el culminează într-un amplu efort de divulgare, de aducere a „ascunsului" în „vileag".

IV Creatorul e, într-adevăr, o mărime fără comună măsură cu creatura. Nu pot spera să acopăr integral sfera Fiinţei supreme. Dar e tot atît de evident că nu ştiu *a priori* cît de departe pot merge în încercarea mea de a mă apropia de Ea. Desigur, numai Dumnezeu se poate cunoaşte pe Sine. Dar dacă am, *in intimo meo*, o sămînţă de divinitate, Dumnezeu se poate reflecta în ea, cunoscîndu-Se astfel pe Sine, în propria Sa oglindire. Dumnezeu nu ni se comunică pentru a rămîne inabordabil. El e, prin definiţie, o instanţă *solicitantă*,

provocatoare, absorbantă. Iar inteligența nu e o facultate mai puțin nobilă decît afectul, sau smerenia, sau decît oricare alte facultăți omenești. Tensiunea *activă* spre Dumnezeu ține de statutul ontologic al creaturii. Mi se cere, deci, să nu uit că am de a face cu un dat infinit (și, ca atare, de neposedat), dar să mă situez față de el în postura *efortului* plin de speranță: să-mi valorific *maximal* capacitățile, pentru a mă apropia de Dumnezeu cît mai mult cu putință. Pe scurt, e vorba a lua imposibilul ca țintă, știind că e imposibil: a gîndi *la limita* puterilor tale de gîndire, a încerca să pricepi *la limita* puterilor tale de pricepere. A fi într-o harnică ofensivă, fără iluzii, dar

plin de încredere. Efortul și *îndrăzneala* sînt comportamentul cel mai adecvat dinaintea lui Dumnezeu. Ambele, dublate de conștiința perpetuă a transcendenței Sale. Efort și îndrăzneală, fără conștiința transcendenței divine — duc la suficiență gnoseologică, sau la juvenile exaltări prometeice. Conștiința transcendenței divine, fără exigența efortului și a îndrăznelii — duce la agnosticism sumbru, la pietism obscurantist.

În fond, problema se pune la fel în plan ascetic și etic: Dumnezeu îmi cere mereu o performanță care mă depășește (vezi predica de pe munte). Orice credincios *știe* că nu va fi niciodată — în planul

virtuții — la nivelul cerut. Dar nimeni nu se gîndește să abdice de la efortul ascetic, sub cuvînt că, oricum, el e de neîmplinit. Aspir *ofensiv* la desăvîrșire, știind bine că n-o voi dobîndi. La fel, trebuie să aspir ofensiv la cunoaștere, știind bine că n-o pot deține. Vom fi măsurați cu măsura aspirației noastre și nu cu aceea a realizării ei. Dacă n-ar fi așa, nimeni dintre noi nu s-ar mîntui.

Și, de altfel, nu constă credința tocmai în miza pe imposibil și în încredințarea că nu faci nimic neasistat? Că, prin urmare, dat fiind ajutorul neîntrerupt care ți se acordă, poți avea o șansă pînă și în cele mai utopice întreprinderi?

Dintre cele patru soluții, cea mai tristă e prima. Ea e un mod de a opta pentru accesoriu, de teamă că pentru cele esențiale n-ai instrumentar. Nenumărate pierderi de energie intelectuală se datorează difuziunii, în ultimele veacuri, a unei mentalități de abandon cognitiv, de prudență vulgară care își ia, pe deasupra, aerele inteligenței eficiente. Teama de risc, sau de ridicol, adormirea simțului metafizic, sleirea intelectului și mediocritatea vieții sînt, toate, fenomene colaterale ale acestei mentalități.

Soluția a doua e, în chip explicabil, soluția preferată de Biserică, de teama soluției a treia. Ea pare potrivită cu masa credincioșilor care trebuie ferită mai curînd de

excesul orgoliului, decît de acela al umilității. Nu e mai puțin adevărat că soluția a doua e responsabilă, mai ales în zona ortodoxă, de o anumită delăsare intelectuală, de stereotipia răspunsurilor, de blocarea angajării cognitive în favoarea „trăirilor" vagi, incapabile să se exprime și să iradieze.

Soluția a treia e primejdia latentă a spiritului apusean, pe linia scolastică, de la Anselm de Canterbury la Teilhard de Chardin. (Nu întîmplător Guénon citează abundent din scolastici.)

Cea mai adecvată îmi apare soluția a patra, cu condiția să se găsească, astăzi, destui intelectuali credincioși și îndrăzneți care să-și asume pariul ei.

Toamna — un episod de *mineralitate* al lumii vegetale. Țesutul plantei devine cornos, ies la suprafață structurile osoase, de substrat, ale pădurii, culorile imită gama pietrelor prețioase: o pregustare a Ierusalimului cristalin din *Apocalipsă*?

Scriitorul de azi, la Tescani: nu iese decît cu greu din cameră, nu privește în jur decît constrîns și plictisit. „Bun — îți spui — n-are sentimentul naturii. E, probabil, o fire livrescă." Dar îți intră în cameră și n-are nici cea mai mică pornire să-ți răsfoiască prin cărți. Intri la el în cameră și nu vezi nici o carte. Doar hîrtie de scris și pixuri.

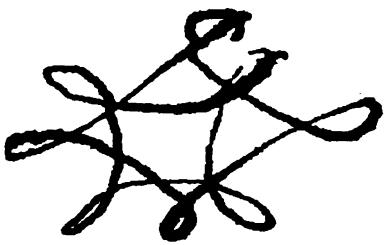

Aşadar, nici natură, nici cărţi. Ce atunci? Experienţa oraşului şi tribulaţiile Eului propriu. Autoscopie şi anecdotică. Citadinism şi intimism. Ambele, în variantă minoră, fără problematică, fără abis. O exhibiţie de „stări" şi metafore.

A-ţi lăsa, la moarte, sufletul lui Dumnezeu. A-L trece, primul, pe lista moştenitorilor...

În pădure, printre frunzele uscate de sub pomi — o puzderie de ciuperci înalte, cu pălărie amplă, plină de pete dispuse

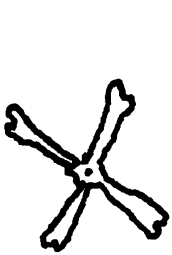

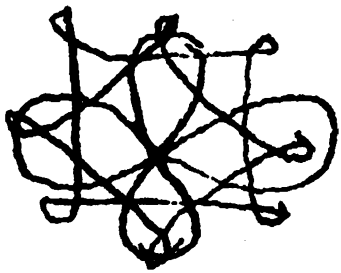

concentric. La atingere, dezvăluie o carnație elastică, spongioasă, din speța cauciucului: un amestec straniu de suplețe și geometrie. E sigur că sînt otrăvitoare. Spre deosebire de cele comestibile, se văd de departe, drepte, atrăgătoare, aproape impozante. Cîte trepte posibile ale comentariului pot deriva din aburul toxinei lor?

Iată, mai întîi, comentariul de primă instanță, alegoric și moralizator: ciupercile otrăvite se văd mai ușor, sînt mai spectaculoase decît cele utile. Tot astfel, viciul e mai atrăgător decît virtutea. Prezența viciului e orgolioasă, a virtuții — smerită. Răul e agresiv, la vedere, la îndemînă: sare în ochi. Binele e ascuns, discret, îți lasă libertatea de

a alege. Un mic pas mai departe: răul e la suprafață, *e* suprafață; binele e de adîncime, de substrat: temeiul care nu se vede, față de accidentele care se văd. Mai departe: există un dozaj cosmologic al calităților: comestibilul e adumbrit prin umilitatea aspectului, veninosul e compensat prin frumusețe. O existență individuală nu poate cumula *toate* virtuțile. Nimic din ceea ce este creat nu poate fi perfect în mod omogen. Desăvîrșirea formei e minată de pecabilitatea substanței. Invers, impecabilitatea substanței e adumbrită de precaritatea formei.

Din unghi creștin: Dumnezeu îngăduie chiar și otrăvii să se integreze armonic în lumea vizibilă. (Tolerează El mai ușor *răul*

decît *urîtul*?) Scandalul otrăvii e astîmpărat prin grația înfățișării. În lumea lui Dumnezeu, răul e camuflat, integrat unor ansambluri care îl voalează. De aici — pe de altă parte — aspectul de *capcană* al răului. La prima vedere, ceea ce îl distinge e *cordialitatea* (în contrast cu paloarea neangajantă a binelui).

Mai departe: și ciupercile comestibile și cele otrăvitoare sînt ciuperci; aparțin aceleiași specii. Cu alte cuvinte, între ele nu e diferență de natură. Cresc în întuneric și umezeală (sînt „lunare" ar zice Rudolf Steiner), apar după ploaie și se înscriu, toate, în aceeași schemă morfologică. Congeneritatea binelui și răului. Există un fond

adînc, în teritoriul căruia ele comunică: sînt derivații ale aceleiași energii. Hegel ar vorbi despre omogenitatea rațională a lumii. Cei vechi, despre *coincidentia oppositorum*. Poezia și o anumită metafizică ar exalta continuitatea dintre *moarte* și *frumusețe*.

„Mofturi" la Tescani:
— Semeni cu Balzac.
— Mă simt Honoré.

Ieri, la amiază, pe o vreme cenușie, mi s-a părut, o clipă, că peisajul poate fi inexpresiv: o simplă desfășurare de griuri.

Verdele suculent al verii s-a stins, brunurile exaltate ale toamnei n-au apărut încă; e ca un moment de pauză între două serbări. Și totuși, dacă te uiți atent, pauza aceasta e plină de solemnitate: un violet de substrat stă sub fiecare ton gri, făcîndu-l să sune grav, neptunian, misterios. Înainte de a exploda policrom, pajiștea traversează un scurt episod de întuneric: opera „la negru", cu care începe căutarea pietrei filosofale.

Exercițiul ciupercilor (continuare). Aspectul ciupercii otrăvitoare e complicat, sofisticat, imprevizibil. Al celei comestibile e mai curînd banal. O anumită bună-dis-

poziție au amîndouă: mefistofelică, subțire, în cazul primei, bonomă, rurală, în cazul celei de a doua. Răul e pestriț, labirintic, laborios. Opusul lui e simplitatea. Binele e lin, e gloria firescului însuși. Teoriile sînt laborioase, realitățile sînt simple... (Jocul devine riscant dacă alunecă în dihotomii. Există, totuși, și simplități veninoase...)

*M*ă simt mai strîns legat de dl Noica ca oricînd înainte. Și mai *educat* de el ca niciodată. Maestrul adevărat se recomandă prin *continuitatea* oficiului său. El te modelează și după moarte și, uneori, *mai ales* atunci.

demersul vehement, aproape isteric, prin care Şestov separă credinţa de cunoaştere poate fi necesar pentru restaurarea „nebuniei" credinţei, periclitată, în scandalul ei constitutiv, de „necesitarianismul" grec (expresia lui Gilson). Pe de altă parte, odată acceptat punctul lui de vedere, e inevitabilă o anumită *paralizie*. Admiţi că „a crede" e a miza pe imposibil, pe alteritatea absolută a lui Dumnezeu. Pofta de cunoaştere e de la demon. Abandonezi, deci, orice efort de cunoaştere. A-ţi adînci credinţa e, de asemenea, imposibil, căci o dată ce te-ai livrat ei, restul e har dumnezeiesc. Şi atunci *cum se trăieşte* o viaţă de credincios? În stupoare? În delir?

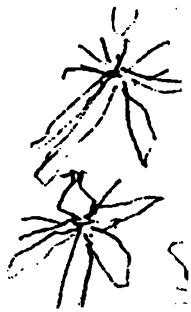

Gîndirea lui Şestov fundamentează un ţipăt, după care nu mai urmează nimic.

P.-J. Toulet: *„Il n'y a rien de plus détestable que les juifs, sinon les anti-sémites."*

Exerciţiul ciupercilor (continuare). Otrăvitoare sau nu, ciupercile au, dincolo de primul lor chip (mai curînd jovial), o componentă neliniştitoare: e fibra lor puhavă, albicioasă, de înecat. După Cernobîl, se zvonise că — din tot ce creşte — ciupercile asimilează şi reţin cel mai bine substanţele

radioactive; sînt un mediu bun pentru delirul materiei, un bun receptacol al infecției. În acest caz, ciuperca neotrăvitoare e, dintr-o dată, mai perfidă decît cea otrăvitoare: căci o culegi și o mănînci liniștit, cu tot depozitul ei de toxine. Între ciuperci și moarte se stabilește, așadar, un raport mereu confirmat. Pînă și de morfologia exploziei atomice: ciuperca de la Hiroshima...

„Mofturi" la Tescani:

— Cum o cheamă pe librăreasa de la Păltiniș?

— Norica.

— Aha! Ca pe eroina lui Ibsenel.

*M*armont, *Mémoires*: Într-o discuție din 1813, purtată undeva, în Germania, Napoleon face distincția între *les hommes d'honneur* și *les hommes de conscience*. Îi preferă pe cei dintîi, ca fiind întotdeauna previzibili, în orice condiții ar fi puși. Ceilalți — „oamenii de conștiință" — acționează în funcție de imaginea pe care și-o fac despre împrejurările cu care se confruntă și sînt, prin urmare, determinați (în speță *limitați*) de anvergura specifică a inteligenței lor. Conduita unor asemenea oameni nu e o problemă de *principii*, ci una de raționament. Cu titlu de ilustrare, Napoleon îl pune pe Marmont în fața unei dileme: „Să zicem că te afli pe colina

Montmartre, dinaintea unor armate străine, care amenință Parisul. Ai trupe insuficiente, iar cetățenii Parisului te conjură să capitulezi. Ce faci?" „Nu știu — răspunde Marmont — trebuie să reflectez." Napoleon: „Ești un om de conștiință, Marmont, nu un om de onoare. Într-o zi, ai să mă trădezi!"

Spiritul trebuie să se îngrijoreze cînd nu se mai recoltează pe sine decît din cărți.

Cultură sau politică? Nu știu. Dar, dacă se poate, nu cultură cu orice preț și nu politică cu orice preț. Nici a fi cuminte,

nici a te răzvrăti n-au sens, dacă trebuie să le obții pierzîndu-ți sufletul.

Aș întreba un botanist cum se explică traiectoriile infinit diversificate ale trunchiurilor de copaci. E limpede că specia și genul nu decid nimic. Înăuntrul aceleiași categorii am văzut miracole de „originalitate". Nici căutarea luminii nu explică mare lucru. Cum să explici atîta risipă de imprevizibil? Și nu vorbesc atît de dispersia ramurilor, cît de însuși desenul tulpinei: noduros sau lin, grațios sau aspru, elegant ca o reverență, răsucit ca un coșmar, sever sau ademenitor, ocolit ca un eufemism,

resemnîndu-se brusc să coboare spre rădăcină și apoi relansîndu-se lateral sau pe verticală, baroc la culme, plin de volute și etalări mușchiulare, așa încît fiecare copac are un portret inconfundabil. Această dezlănțuire a individualului într-un domeniu unde ne-am obișnuit să credem numai în familii, clase, categorii largi, mi se pare uimitoare. E uimitoare și pentru botanist?

Pînă la un punct, credința și necredința sînt două specii ale îndoielii. Deosebirea este că, în vreme ce necredinciosul pune la îndoială existența lui Dumnezeu, credinciosul pune la îndoială inexistența Lui.

În generația noastră, fiecare e suma a ceea ce i s-a interzis să fie.

Cea mai adecvată expresie scrisă a efortului spiritual îmi apare a fi *fragmentul.* Pentru că fragmentul singur, numai el, respectă procedura intimă a gîndirii. Gîndim *intermitent*: intermitent la propriu, dată fiind incapacitatea noastră structurală de a păstra *în act* reflexivitatea (pe o unică temă) dincolo de intervalul cîtorva ceasuri. (Iar produsul pozitiv, consemnabil, al acestui interval e, de cele mai multe ori, fulgurant: există *clipe* ale înțelegerii, înconjurate de un zumzet tatonant care nu e decît așteptarea

activă a acelor clipe.) Dar gîndim intermitent și în alt sens: gîndim cu un aparat finit infinitatea fiecărui gînd. A fi *creatură* înseamnă a fi *fragment*. Noi nu sîntem Logos-ul însuși (aci, și cu sensul de „discurs"): sîntem particule de Logos, sălașuri temporare ale lui. De aceea, pînă și înțelepciunea, cînd ne e dată, ne e dată *nu* sub forma *continuă* a discursului, ci sub aceea *momentană*, a revelației. Iluminarea este — peste tot unde se vorbește de ea — un apogeu al instantaneității, un plonjeu scurt în ozonul unei lumi în care, dacă am zăbovi mai mult, ne-am sufoca. Intermitența nu e, așadar, numai *condiția* gîndirii, dar și *igiena* ei, ritmul ei real în planul omenescului.

Transformarea sondajelor noastre instantanee în discursivitate sistematică e o prezumție și un artificiu. O prezumție, căci pretinde a acoperi întregul printr-o metodă progresivă, printr-o desfășurare logică de natură să falsifice felul de a fi al întregului. Întregul e trans-logic și nesistematic: nu e o mașinărie cu repetiție, ci o vietate imprevizibilă. Coerența lumii (văzute și nevăzute) e de altă natură decît coerența unui sistem. Prezumția noastră e, spuneam, dublată de *artificiu*: a scrie un text lung, articulat, construit, *demonstrativ,* e a da gîndului o amplitudine pe care, originar, în mediul nașterii lui, *nu* o are. Oricine a scris o carte „normală" știe — și dacă e sincer

o mărturisește — de cîte ori a fost silit să *inventeze* simetrii, secvențe logice, „consecvențe", numai și numai pentru a da edificiului o stabilitate *formală*, fără acoperire deplină în adevăr. Hărnicia și simțul arhitectonic sînt, desigur, calități importante ale unui scriitor. Dar ele implică și riscul de a dezechilibra proporția justă dintre ceea ce e gîndit și ceea ce e scris. Scrisul sfîrșește prin a fi o *punere în scenă* a gîndului: îl dilată, îl ornamentează, îl exploatează ca pe o materie primă: fraza proliferează, obeză, peste un conținut de gîndire care, redus la el însuși, s-ar lăsa comprimat în cîteva paragrafe. În definitiv, toate marile cărți, toate marile construcții speculative sînt *rezumabile*, reductibile la fragment.

*D*iscursul teologic nu se susține *decît* ca fragment, ca insulă de discurs pe apa fără margini a tăcerii dumnezeiești.

*F*ragmentul nu îți îngăduie să spui decît ceea ce, la un moment dat, *se spune* în tine fără adaosul superfetatoriu al ingeniozității proprii. Fragmentul e onestitatea supremă a discursului.

Fragmentul e sortit să „deconstruiască" superstiția cărții, a Cărții de autor, a „lucrării" care se elaborează luîndu-se pe sine ca țel, în uitarea treptată a întrebării *vii* din care s-a născut. A Cărții care își inhibă, la început, autorul prin prestigiul ei academic,

pentru a-și inhiba, cînd e încheiată, cititorul, prin aerul ei sibilinic, atletic, muzeal. Fragmentele nu se nasc pentru a constitui o „operă", ci pentru a învălui concentric o obsesie.

*d*e reconstituit — pe texte — o istorie a marilor „fragmentariști": de la Marc Aureliu la moraliștii francezi, de la Montaigne la Novalis (și, în genere, la romanticii germani), de la sihaștrii autori de „capete" edificatoare, la E. M. Cioran. (Cioran fiind, totuși, un caz special; el nu pare a gîndi, ci, mai degrabă, a exprima circular o idee înnăscută. E monoton și, în

definitiv, sistematic. Regăsește peste tot același sunet.) Stilistica fragmentului e mai puțin previzibilă: ea amînă pînă la suspensie orice teză și evită consecvența doctrinară ca pe cel mai tipic simptom al comei intelectuale.

„Somnul dogmatic" al clerului nostru pare să fi început de mult și chiar în perimetrul propriei lui competențe. Cînd, în 1923, Teodor Popescu, paroh al Bisericii Sf. Ștefan („Cuibu-cu-barză") dă semne de alunecare spre protestantism, reacția teologilor îl exasperează pe Gala Galaction, care notează în jurnalul său (11/24 decembrie 1923):

„Cu acest prilej, am constatat că teologia noastră ortodoxă e în pragul falimentului. Afară de arhimandritul Scriban, care a luptat lîngă mine, afară de profesorul Nazarie (care n-a putut uita că este ucenicul lui Melchisedec) și de profesorul Boroianu, directorul cancelariei metropolitane, mai toți ceilalți părinți și frați au fost lipsiți de grai. Mi-am dat seama că sîntem aproape de pieire. Seminariile și Facultatea noastră teologică au umplut țara românească de fățarnici și de atei. Sărmanul Teodor Popescu nu putea să iasă decît preot eretic, fiindcă, în pustiul pe care i l-a lăsat în inimă școala oficială, s-a ivit amicul său Cornilescu..." Altă însemnare, după o

conferință ținută la Câmpulung: „...o cavalcadă dogmatică prin infinitele cîmpii ale ignoranței și ale stupefacțiunei colegilor mei de preoție..."

*L*ucrul cel mai grav care i se poate întîmpla unui om tînăr este să fie lipsit de *capacitatea de a admira.*

*S*ecretul vitalității (după J. R.): a nu face decît ceea ce are acoperire într-o acută *poftă de a face.* Biologia se rezolvă, igienic, într-o simplă curățenie a poftei. A nu te screme!

Nimic nu e mai trist decît să vezi un om de cultură vorbind de *instituții* mai mult decît de *persoane*. Cultura e atenție la *persoană*, fascinație a *unicatului*. Cum poate, de pildă, un critic literar să pretindă că salvează (sau face posibilă) „instituția" literaturii, dacă un scriitor, unul singur, e martirizat sub ochii lui? Cum să salvezi literatura, dacă Eminescu e interzis? Literatura e suma unor combatanți singuratici și de neînlocuit, nu o armată în marș cu soldați interșanjabili. Nu „lupți" pentru „cultură", ci pentru cutare om de cultură. Nu pentru „poezie", ci pentru un poet anume. Nu pentru „valori", ci pentru o valoare individuală dată. Dacă ești eficace la

nivelul *cazului*, se va înviora și *instituția*. Dacă nu, ea va deveni o abstracțiune, un concept uscat, la adăpostul căruia poți vegeta solemn, însoțit de oricîte demisii...

Ceva foarte vechi, care se manifestă ca ceva foarte proaspăt: iată gloria oricărei priveliști!

Yehudi Menuhin (*Muzica omului*, 1984, pp. 150–151): „Pornind de la sistemul temperat al lui Bach, Schönberg l-a aplicat celor douăsprezece semitonuri. Era cam la fel cu idealul nostru democratic de egalitate

în fața legii. El a hotărît că toate aceste note trebuiau să se poată înlocui unele cu altele, libere, să fie aranjate în orice formă ar dori, fără a mai ține seama de sunetele armonice precedente și legăturile între tonalități (...). Totul pare a fi un joc prostesc. În cele din urmă, compoziții întregi pot fi construite dintr-o singură serie, prima construită în acest fel fiind *Suita pentru pian op. 25* a lui Schönberg, scrisă în 1924. S-ar putea presupune că această noțiune se baza pe ideea că fiecare notă are dreptul să urmărească dobîndirea fericirii, că întreg controlul armonic era respins. Democrația pură nu implică nici o structură, ci mai curînd o anarhie benignă, unde se înțelege de la sine

că fiecare lucru își va găsi nivelul propriu și egal. Dar trebuie să avem grijă să nu confundăm vocabularul libertății cu cel al notelor. Ar fi mai bine dacă am compara notele cu alfabetul. Pare extraordinar ca omul să fi reușit să exprime atît de mult cu cele douăzeci și șase de litere (mai multe în limbile asiatice). Dar nici poetul nu a ridicat alfabetul la nivelul limbii și nici nu a hotărît ca fiecare literă să aibă o folosire egală."

Eșecul democrației la toate nivelele... Și, pe de altă parte, legitima neliniște a lui Roland Barthes (tipărită postum, în *Incidents*, Seuil, 1987): „...mereu același gînd: și dacă modernii se înșală? Dacă totuși n-au pic de talent?"

Tot Menuhin, p. 111: „Interacțiunea dreapta-stînga este foarte specială pentru instrumentul meu. Mîna dreaptă pune arcușul în contact cu coardele și aceasta este asemenea respirației și presiunii plămînilor pentru un cîntăreț. Și tot aici apare analiza și înțelesul, căci mișcarea fizică a acestei mîini și a brațului este controlată de jumătatea stîngă a creierului. Arcușul marchează intensitatea, coloritul, atacul și relaxarea. Guvernează întreaga linie și formă a frazei, întocmai după cum un poet alege cuvintele pentru a exprima sentimente. În plus, violonistul este total dependent de un echilibru, în fiecare parte a trupului său, relația cu verticala și gravitatea: poziția

capului trebuie să fie verticală, totuși nu țeapănă. Sînt pătruns de credința că puterea specială a viorii se datorește, în parte, felului în care împreunează inima și gîndirea, sentimentele și rațiunea. Aceste funcții separate de dreapta și stînga contribuie la dificultatea inerentă de a cînta bine la vioară. Este ca și cum ai încerca să te lovești ușurel cu mîna pe stomac și să te freci pe cap în același timp. Corpul nefiind total eliberat, are tendința de a dori ca amîndouă jumătățile să îndeplinească același lucru simultan."

Două tipuri de malformație ritmică: *dizarmonia* dintre dreapta și stînga (cele două nu comunică între ele) și *excesul simetric* între dreapta și stînga (cele două

„îndeplinesc același lucru simultan"). Transferate în ordinea echilibrului individual: scindarea personalității în straturi reciproc opace sau omogenitatea funcțională dintre registrele *distincte* ale ființei. Soluția: cele două jumătăți să fie *împreună*-diferite.

„*M*ofturi" la Tescani:

— Femeia e un drog.

— Da. E stupefiantă. (Mircea I.: „Nu degeaba îi spune franțuzul: *la femme*!")

„*L*ista Otto" (septembrie 1940, retipărită, cu completări, în 1942): cărțile

retrase din vînzare de editorii francezi — în anii ocupației germane. În „preambul", motivația: editorii sînt „dornici să contribuie la crearea unei atmosfere mai sănătoase" și a „condițiilor necesare unei aprecieri mai juste și mai obiective a problemelor europene". E vorba de cărți „care otrăvesc opinia publică prin spiritul lor mincinos și tendențios". „Otrăvitorii" sînt refugiații politici și scriitorii evrei. Lista cuprinde: a) traduceri din autorii englezi (excepție: lucrările clasice) și polonezi; b) cărțile autorilor evrei (excepție: lucrările științifice); c) biografiile consacrate unor evrei (chiar dacă sînt scrise de arieni).

Din autorii interzişi: Léon Blum, Léon Daudet (!), Louis Réau (*Autriche*), Henri Berr, Maurice Dekobra (!), Nostradamus, Pierre Loti, Hitler (*Mein Kampf* !!), Charles Maurras, Freud, Georges Duhamel, *Panait Istrati*, Einstein, Jules Verne (!), Karl Barth, H. G. Wells, Chesterton, Claudel, Gide, Denis de Rougemont, Jean Rostand, *Simion Mehedinţi* (*Le pays et le peuple roumain*), *Seton-Watson* (*Histoire des Roumains*). C. G. Jung, C. Kerneiz (*Astrologie, Hatha Yoga* etc.!) etc.

Ce dezordine în efortul „sistematizator" al cenzurii!

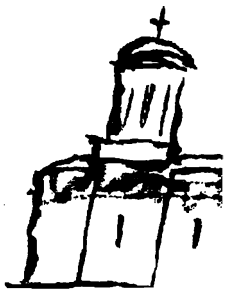

*L*a marginea pădurii, aproape nici un pom nu mai are frunze. Tot ce era veșmînt a căzut, a devenit covor. Rezultatul nu e lipsit de un anumit erotism morbid: pădurea pare o colecție de nuduri spectrale așezate pe purpură. Ici-colo cîteva excepții: arbori care și-au conservat fragmente de frunziș verde, sub un fel de etole de puf deșirate. Au o cochetărie fanată, ușor fantasmagorică. Aș vrea să le știu numele și nu e prima dată cînd îmi regret lacunele botanice. Nu e vorba numai de faptul că, fără nume, nu pot identifica și cataloga. Dar, într-un fel, nu pot *înțelege* și nu mă pot bucura deplin de ceea ce văd. Nu poți intra în dialog cu un obiect fără nume.

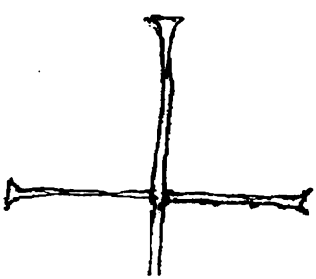

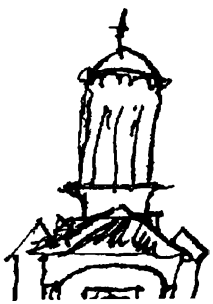

Comentariul e și el un fel de a numi. Și îmi dau seama că, oricît de frumoase au fost lucrurile pe care le-am văzut aici în lunile din urmă, numai faptul de a le fi comentat le asigură, în sufletul meu, statutul unor bucurii întregi. Rostul omului creat nu e să aibă — în mijlocul lumii — senzații mute, emoții informe, ci să dea nume lucrurilor, adică să regăsească, în ele, stratul Cuvîntului.

Sînt momente cînd suprafața cerului înnorat seamănă cu suprafața lunii: pete, cratere, crevase. Ca și cînd o lună imensă ar trece pe deasupra creștetului nostru, încet și periculos de aproape...

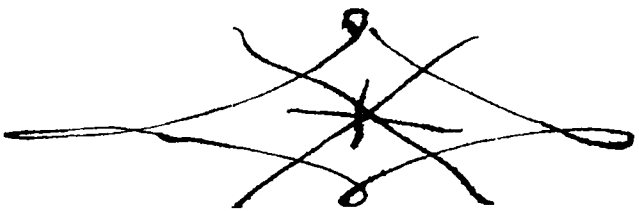

Șestov, în *Athène et Jerusalem*, leagă direct păcatul strămoșesc de tema cunoașterii. Păcatul e pofta de a ști, forma cea mai vinovată a concupiscenței. „Dacă vei mușca din fructul acestui pom, vei muri" — spune Domnul. „Dimpotrivă, vei fi ca un Dumnezeu", spune șarpele. Așadar, din punctul de vedere al lui Dumnezeu, cunoașterea înseamnă moarte. Numai că ceea ce Șestov numește înțelepciune de tip „atenian" pare să prefere punctul de vedere al șarpelui. Ca și cum nu șarpele ar fi marele înșelător, ci Dumnezeu. Scolastica, filosofia modernă, științele repetă, după Șestov, gestul păcătos al lui Adam: toate cultivă euforia cunoașterii.

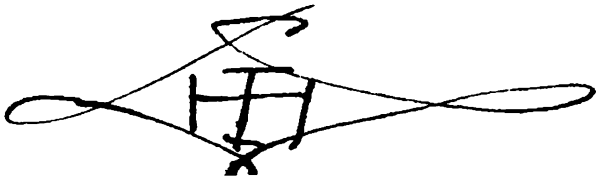

În litera sa, textul biblic (cel din *Geneză*) pare să-i dea dreptate lui Șestov. Dar avem dreptul să fim atît de literaliști? Avem dreptul să anatemizăm cunoașterea și facultățile noastre de cunoaștere pînă a le socoti manipulate *ab initio* și integral de demon? Poate Atotștiutorul să urască știința? Și poate Logosul să blesteme rațiunea? (Șestov disprețuiește, între altele, obsesia „ateniană" a principiului contradicției. Dar nu recurge Isus cu strălucire la el în episodul relatat în Evanghelia după Matei, capitolul XII, versetele 25–28?)

În realitate nu de cunoaștere *în genere* e vorba în textul biblic și nici de vinovăția ei *de principiu*. Ceea ce rezultă din pasajul

în discuție este mai curînd că singurul lucru *riscant* din Paradis este cunoașterea. Din toți pomii poți gusta fără grijă, numai din cel al cunoașterii nu. Pentru a gusta, fără pericol, din acesta din urmă, trebuie să ai îngăduința lui Dumnezeu, controlul lui. Cîtă vreme nu ai acordul divin, contactul cu fructul cunoașterii e ucigaș. Cu alte cuvinte, cunoașterea nu e *legitimă*, decît dacă ține cont de Dumnezeu. Dimpotrivă, cunoașterea autonomă, „liberă", profană e vinovată și, ca atare, mortală. Nu există cunoaștere valabilă fără Dumnezeu — asta aflăm din Geneză. Păcatul e tentativa creaturii de a cultiva cunoașterea independent de autoritatea Creatorului. De aceea, acest

păcat nici nu poate fi răscumpărat decît prin gestul, de o divină vehemență, al Întrupării. Căci în întrupare Dumnezeu șterge intervalul dintre cunoaștere și propria Sa ființă. Spre a arăta cît de intimă e legătura dintre cunoaștere și prezența Sa, pedagogul suprem se arată lumii ca însăși ființa cunoașterii. Cunoașterea devine o persoană. Și Persoana aceasta spune, pentru surzii și smintiții de tot soiul: Eu sînt calea, Eu sînt adevărul, Eu sînt viața. Numai prin mine accesul la cunoaștere e răsplătit prin adevăr și viață. Fără de mine cunoașterea duce la eroare și moarte. Voi muri, prin Fiul meu, moartea voastră, ca voi să nu mai muriți de ea. Iar cine nu va pricepe nici

acum că nu există adevăr în afara Mea, cine, văzînd cu ochii trupești că Eu și Adevărul sîntem una, va continua să umble după o cunoaștere *goală* de mine („sînt gol!" — descoperise Adam prin cunoașterea sa „liberă"), acela nu mai poate fi iertat: păcătuiește împotriva Duhului Sfînt și nu se poate aștepta decît la „plîngerea și scrîșnirea dinților", în „întunericul cel mai dinafară". Eucharistia, ca împărtășire cu trupul lui Dumnezeu, e singurul fel potrivit de a mușca din Adevăr și de a răscumpăra astfel mușcătura greșită a păcatului originar.

Șestov nu are, prin urmare, dreptate: nu e vinovat faptul în sine de a dori să cunoști, ci faptul de a separa cunoașterea de

Dumnezeu. Păcatul originar constă în a-ți închipui că poți ști *de unul singur*, că poți afla adevărul *pe cont propriu*.

Absorbit de *calitatea* acestui loc, nu m-am ocupat îndeajuns de *cantitatea* lui. Și simt că un loc nu-ți aparține pînă nu-i deții proporțiile. Am început, prin urmare, să-mi număr pașii și abia asta m-a făcut să trăiesc robinsonada unei explorări reale. Am putut constata — cu ajutorul marcajului dintre șoseaua principală și cea care duce spre conac — că 1 600 de pași ai mei fac 1 km. Din poarta conacului pînă la poștă sînt cam 2 600 de pași. Pînă puțin

dincolo de intersecția Florești – Sănduleni: 3 000 de pași. Dus-întors, cca 3,7 km.

Pe drumul spre Românești, pînă la cotul unde îmi întrerup „marșul" (cînd văd, în zare, o biserică) sînt cca 3 400 de pași. Dus-întors, cca 6 800, adică aproximativ 4 km. Cea mai lungă plimbare pe care o fac: plopii de jos + urcuș prin pădure + ocolul colinei de sus (pe marginea „găleții") + drumul spre costișă de-a lungul marginii de pădure + drumul înapoi prin sat, totul împreună nu fac mai mult de 4,5 km (7 300 de pași). Îmi ia cam o oră, o oră și douăzeci de minute (cu pauze).

Subîmpărțiri: drumul cu plopi de jos (începînd din poartă): cca 900 de pași

(cam 550 m). Din poartă, prin sat (pe lîngă coana Florica) și apoi, pe drum, pînă la pomul din zare (de lîngă care o iau spre costișă): 2 300 de pași (deci *aproape* 1,5 km). Din poartă, pe traseul „clasic": 4 000 de pași pînă la costișă (3 200 pînă la vîrful de lîngă fosta vie, de unde mă pot întoarce, pe sub linia de înaltă tensiune, la aleea cu plopi de sus). Plimbarea serpentinată din parc (pornind din pragul atelierului): 700 – 730 de pași. Două ture + urcatul pe dîmb abia dacă fac 1 km. În genere, merg pe jos, în fiecare zi, între patru și cinci kilometri.

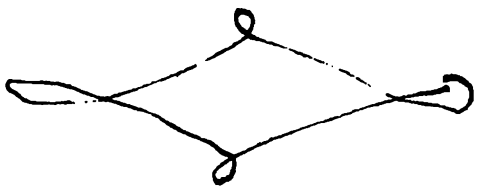

*I*eri ningea des, sub un cer pîclos, aproape mort. Un non-peisaj. Pînă și verdele, care încă se percepea sub stratul subțire de zăpadă, părea *murdărit* de alb, sufocat, mut. Cîteva ultime încăpățînări de roșu aprins: măceșii neculeși de la marginea „găleții" și a „costișei".

*I*nventar al lumii ilf-petroviene. *Lozinci și inscripții*: „Mestecînd cu grijă mîncarea ajuți societatea", „Cauza ajutorării înecaților este o cauză a înecaților înșiși", „Vindem bere numai sindicaliștilor", „Arată ce poți, nordule!" (pe un șantier feroviar), „Salut Ligii Timpului și întemeietorului ei, scumpul

tovarăș Kerjențev!", „Jos rutina de pe scena operei!" „Nădragi lipsește", „Să reorganizăm viața textiliștilor!". *Firme și asociații*: „Cooperativa Plugul și ciocanul" (care fabrică săpun), „Artel de covrigi din Odessa: La covrigii de Moscova" (firmă la Stargorod!), „Zakavtopromtorg", „Pompe funebre: Bine ați venit!", Organizația conspirativă „Sabia și plugul", Artelul meșteșugăresc „Pegasul și Parnasul", Restaurantul vegetarian „Să nu furi!", Atelierele de tîmplărie „Baltazar", ale Fortenbrasului de pe lîngă Umslopogas, Tutun „Capetown-ul nostru", „Tăietorul de lemne din sud", Restaurantul cooperativei „Fostul prieten al stomacului", „Intensivnik",

„Combinatul alimentar didactic-model al școlii de producție de pe lîngă Academia de arte spațiale din Cernomorsk". *Nume:* șeful pompierilor Tulumbov, văduva Grițațueva, poetul Șerșelafamov, sergentul Semion Vasilievici Nebaba, medicul-șef Titanușkin, Seriojenka Kastraki, profesoara de franceză Ernestina Iosifovna Poincaré, Linția Franțevna Pferd, Ghighienișvili („care le pricepe pe toate"). *Obiecte fundamentale*: Primusul „Juvel nr. 1", Somiera, Camionul. *Reviste*: Revista lunară a vînătorilor „Gherasim și Mumu", „Flautul cooperator". *Străzi*: „O luă pe strada Sovietskaia, ieși în Krasnoarmeiskaia (fostă Bolșaia Pușkinskaia), traversă Kooperativnaia și ajunse din

nou pe Sovietskaia (în oraș existau două străzi cu numele Sovietskaia). După ce se minună de acest lucru, tînărul se pomeni pe strada Evenimentele de pe Lena (fostă Denisovskaia)." „Bulevardul tinerelor talente". *Situații*: „Un autocamion pe care era instalată o locomotivă verde din placaj, de tip S, dădea mereu cu spatele peste muzicanți și, în același timp, din pîntecul locomotivei ieșeau țipete...". La defilarea de 1 Mai: „Ca să le mai treacă timpul, cînd se opreau, oamenii săltau în sus pe bătrîni și pe activiști. Bătrîneii țipau cu glasuri muierești. Activiștii zburau tăcuți, cu fețe grave." „Călătorii își procuraseră broșurica « Magistrale de răsărit » pe a cărei copertă

se vedea o cămilă care mirosea o șină.“ „M-am născut între ciocan și nicovală — zise el — vrînd prin asta să arate că părinții lui fuseseră fierari“, „Prusis, fost proletar în cîmpul muncii intelectuale, iar în prezent tejghetar“, „Printr-o decizie specială a fost decretat armăsar, deși toată viața fusese considerat iapă“ (singurul cal rămas după mecanizarea transporturilor la Vasiuki, care se va dezvolta într-atît, încît i se va spune New Moscova, în vreme ce Moscova va deveni Old Vasiuki), „La spectacolul « Proorocul Samuil răspunde la întrebările publicului » se pun veșnic două întrebări: « De ce nu se găsește unt la băcănie? » sau « Dumneata ești evreu? »“. „Nu există

Dumnezeu? Nu există, răspunde Ostap. Așadar nu există? Atunci, noroc!", „Un pluton de ostași roșii, cu căciuli, traversa o băltoacă, care începea lîngă un magazin al Uniunii cooperativelor din Stargorod și se întindea pînă la clădirea Direcției guberniale a planificării, al cărei fronton era decorat cu tigri, victorii și cobre de ipsos." *Mirosuri*: „Dinspre lada de gunoi venea un miros de violete și de ciorbă *à la paysanne*", „Un compatriot se recunoaște după mirosul înnebunitor de galoși pe care-l răspîndea mantaua lui, confecționată de Trustul cauciucului." *Produse*: balonașul cu țignal „Dor de ducă" (pe care e desenată caricatura lui Chamberlain), taburetovka (rachiu

de taburet), iepure artificial, crenvurști vegetarieni, chiftele de tăiței. *Artiști*: un scriitor din grupul „Ugerul de oțel", grupul de artiști „Portretistul dialectic" (din care face parte pictorul Feofan Muhin, specialist în portrete din ovăz, păr și piulițe). *Formule*: „titanul gîndirii", „un trîntor vulcanic". *Prezențe românești*: Ostap poartă un fular de mătase artificială, cu motive românești", „Gavrilin, care se înflăcărase, rosti cîteva vorbe tari la adresa boierilor români, iar apoi trecu la Mussolini", lei românești, opinci moldovenești, grăniceri români.

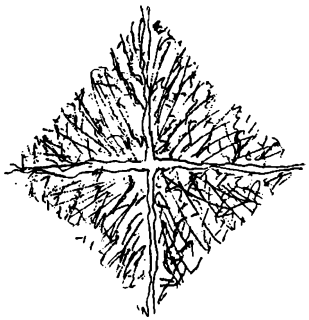

*N*umai un om credincios poate avea curaj în chip matur, fără trufie. Căci numai un om credincios știe că nu e niciodată *singur* în întreprinderea sa.

H. Bazin: *Qui aime bien, c'est connu, n'aime pas vraiment.*

*L*a Bruyère: *Ne pourroit-on point découvrir l'art de se faire aimer de sa femme?*

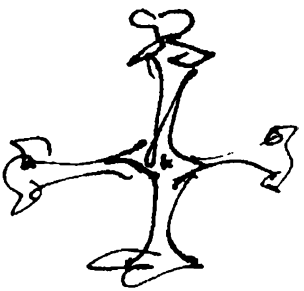

Rugăciunea unui intelectual: Sf. Anselm, *Proslogion*, Cap. I: „Acum însă, biet muritor, părăsește-ți, pentru un timp, treburile și lasă-ți, o clipă, gîndurile cele neodihnite. Îndepărtează grijile care te apasă și uită de trudnicele tale ocupații. Ocupă-te, un pic, de Dumnezeu și odihnește-te în El. Intră în chilia duhului tău, alungînd din ea totul în afară de Dumnezeu și de ceea ce te-ar putea ajuta să-L cauți; și după ce ai închis ușa, caută-L!

Și vorbește acum, o, inimă a mea, vorbește cu ființa ta întreagă către Domnul: « Chipul tău îl caut, Dumnezeule, caut chipul tău » (Ps. XXVI, 8). De-aceea, Doamne, Dumnezeul meu, dă inimii mele

învățătură unde și cum trebuie să Te caute, unde și cum să Te găsească. Dacă nu ești aici, Doamne, unde oare să Te regăsesc? Iar dacă ești peste tot, cum de nu Te văd ca pe o Prezență? Locuiești, firește, într-o lumină de neatins. Dar lumina aceasta unde este și cum să ajung pînă la ea? Cine mă va călăuzi și mă va aduce înlăuntrul ei, acolo unde să Te pot vedea? Sub ce înfățișări, sub ce chip Te voi căuta? Nu Te-am văzut niciodată, Doamne, Dumnezeul meu, și nu știu Fața Ta. Ce va face atunci, Doamne prea-înalte, ce va face acest surghiunit care sînt; surghiunit în imediata Ta apropiere? Ce va face slujitorul Tău, ars de iubirea Ta și alungat departe de Fața Ta? El dorește atît

de mult să Te vadă, iar chipul Tău e atît de îndepărtat! El vrea să se apropie de Tine, iar lăcașul Tău e de neatins! Vrea să Te găsească și nu știe unde ești. Vrea să Te caute și nu știe cum arăți. Doamne, Tu ești Dumnezeul și stăpînul meu, dar nu Te-am văzut niciodată. Tu m-ai făcut; toate ale mele, Tu mi le-ai dat — iar eu încă nu Te cunosc! Am fost făcut pentru a Te vedea și iată că n-am împlinit încă lucrul pentru care am fost făcut. Nenorocită soartă i-a fost dată omului, să piardă tocmai lucrul pentru care a fost făcut. O, aspră și nemiloasă cădere! Vai! Ce am pierdut și ce am găsit? Ce a pierit și ce a rămas? A pierit fericirea pentru care am fost făcuți și a

rămas chinul pentru care n-am fost făcuți. S-a depărtat de noi ceea ce, lipsind, ne nefericește și a rămas ceea ce nu ne poate face decît vrednici de milă. Cîndva, omul mînca aceeași pîine cu îngerii și încă îi e foame de pîinea aceea; acum însă el mănîncă din pîinea durerii de care, atunci, nu știa. Vai! Doliu fără margini al oamenilor, întristare a tuturor fiilor lui Adam, cel care era sătul, în vreme ce noi gemem înfometați. El trăia în îndestulare și noi cerșim. El era avut întru bucurie și a părăsit în chip jalnic ceea ce avea; iar noi, noi trăim în nenoroc și într-o zadarnică dorință. De ce nu ne-a pus de-o parte — cînd putea s-o facă atît de ușor — de ce nu ne-a pus de-o parte ceea ce acum

ne lipsește amarnic? De ce ne-a lipsit de Lumină, pentru a ne înveli în întuneric? De ce ne-a luat Viața pentru a ne da morții? Nefericiți ce sîntem, de unde am fost alungați și unde am fost azvîrliți? De unde am căzut și unde sîntem îngropați? Din țara de baștină în surghiun; de la vederea lui Dumnezeu, în orbire; de la bucuria nemuririi la amărăciunea și groaza morții. Necruțătoare schimbare a unui Bine atît de mare într-un atît de mare rău! Grea pagubă, grea pedeapsă, grea între toate! Ci eu, vai eu, unul din nefericiții, de Dumnezeu îndepărtații, fii ai Evei, ce-am pus la cale? Ce-am făcut? Către ce m-am străduit și unde-am ajuns? Ce mi-am dorit și acum,

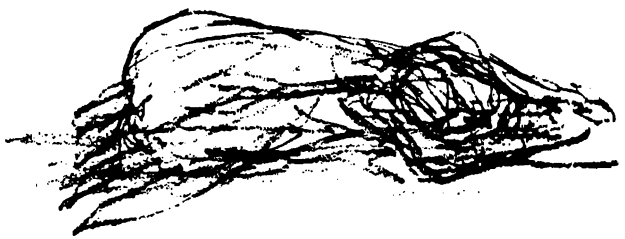

iată, suspin în mijlocul relelor! Am căutat fericirea și sînt în necaz. Am tînjit către Domnul și am recăzut în mine însumi. Am căutat odihna în ascunsul ființei mele și am găsit acolo durerea și chinul. Voiam să rîd întru bucuria duhului meu și am ajuns să mă jeluiesc, cu geamătul inimii mele. Cînd bucuria tocmai apărea, au venit suspinele și au înecat-o.

Iar Tu, Doamne, pînă cînd? Pînă cînd, Doamne, ne vei uita? Pînă cînd Îți vei întoarce Fața de la noi? Cînd Te vei uita la noi și cînd ne vei mîntui? Cînd vei lumina lumina ochilor noștri și cînd ne vei arăta chipul Tău? Cînd Te vei dărui iarăși nouă? Privește-ne, Doamne!

celebrate / Un lucru e sigur o plenitudine să fie recunoscută ca biserică vrednică transfigurată cu sau fără tavan!

Ascultă-ne, lămurește-ne, arată-Te nouă! Dă-ni-Te nouă, întru fericirea noastră, Tu, fără de care sîntem atît de nefericiți! Ai milă de încercările noastre și de străduaniile noastre către Tine, căci fără de Tine nu putem nimica. Tu ne chemi, dar ajută-ne! Te rog, Doamne, fă ca nădejdea să nu se sleiască, ci să trăiesc din ea. Te rog, Doamne: inima mea s-a amărît de atîta suferință; îndulcește-o cu mîngîierea Ta. Te rog, Doamne; foamea m-a împins să încep a Te cînta; nu mă lăsa flămînd; m-am apropiat înfometat, nu mă alunga nesătul. Sărac, am venit către Cel bogat; nenorocit, am venit către Cel plin de milostenie. Nu mă lăsa să plec pustiit și

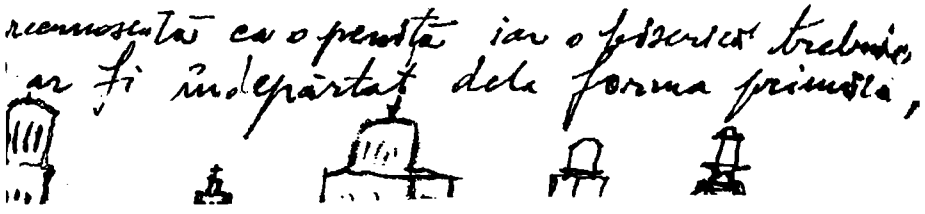

încărcat de dispreţul Tău. Şi dacă suspin înainte de a fi mîncat, dă-mi măcar să mănînc după ce voi fi suspinat.

Doamne, nu pot, încovoiat cum sînt, să privesc în sus; îndreaptă-mă, ca să pot să-mi îndrept privirea spre Tine. Păcatele mele s-au adunat asupra creştetului meu; mă învăluie şi mă apasă ca un jug greu. Uşurează-mă! Descarcă-mă de povară, pentru ca abisul ei să nu-şi închidă gura asupra mea. Îngăduie-mi să văd lumina Ta, fie şi de departe, fie şi din fundul prăpastiei! Învaţă-mă să Te caut; arată-Te celui care Te caută, căci nu Te pot căuta, dacă nu mă înveţi, nici nu Te pot găsi, dacă nu Te arăţi. Fă astfel încît să Te caut

dorindu-Te, să Te doresc căutîndu-Te, să Te găsesc iubindu-Te și să Te iubesc găsindu-Te.

Doamne, e adevărat că Tu ești Cel ce ai creat în mine imaginea Ta, pentru ca amintindu-mi de Tine să mă gîndesc la Tine și să Te iubesc. E adevărat și îți mulțumesc. Dar imaginea aceasta e atît de tremurată de hîrșeala păcatelor, atît de adumbrită de fumul greșelii, încît nu-și mai poate împlini rostul decît dacă o reînnoiești și o reașezi.

Nu voi încerca, Doamne, să pătrund în adîncul Înălțimii Tale căci nu e asemănare între Tine și înțelegerea mea; doresc totuși să pricep atît cît se poate Adevărul în care inima mea crede și pe care ea îl iubește.

Căci nu caut să înțeleg pentru a ajunge să cred: ci cred pentru a înțelege; și cred că dacă n-aș crede, n-aș înțelege. (...)" Cap. XXVI: „Mă rog Ție, Dumnezeul meu, fă-mă să Te cunosc și să Te iubesc, ca să pot sta în Bucuria Ta. Și dacă aceasta nu e cu putință pe de-a întregul în această viață, ajută-mă măcar să înaintez pînă-ntr-atît încît Bucuria Ta să mă cuprindă cu totul, altcîndva; fie ca ce știu despre Tine aici să crească atît cît să ajungă la împlinire dincolo; fie ca Iubirea de Tine să crească aici, pentru a fi totală dincolo; fie ca bucuria mea de-acum să fie uriașă în speranță, pentru ca dincolo ea să fie totală în fapt!

Doamne, Tu poruncești și îndemni prin Fiul Tău să cerem și promiți că vom

primi « ca bucuria noastră să fie deplină ». Ei bine, Doamne, iată că cer, așa cum mă îndemni prin minunatul Tău sfătuitor, să primesc ceea ce ai promis prin Adevărul Tău « ca bucuria mea să fie deplină ». Dumnezeul încrederii mele, cer să primesc « ca bucuria mea să fie deplină ». Dar pînă atunci, fie ca spiritul meu să reflecteze la ea, limba mea să vorbească de ea, inima mea s-o iubească, gura mea s-o propovăduiască, sufletul meu să fie înfometat de ea, trupul meu însetat de ea; și toată ființa mea s-o dorească pînă cînd mă voi cufunda în Bucuria Domnului, care este un Dumnezeu întreit și unu, binecuvîntat în vecii vecilor. Amin."

Apărut 1996
BUCUREȘTI – ROMANIA

Tiparul executat la Regia Autonomă „Monitorul Oficial“